

2015 Slutrapport för antikvarisk medverkan vid takomläggning på

LOGE PÅ GÅRDEN SKOMMARS I GRÄNGSBO

Byggnadsminne nr 95

Grängsbo 9:15

Alfta socken

Ovanåkers kommun

Gävleborgs län

Byggnadsvårdsbidrag

Länsstyrelsens diarienummer 434-1653-15

MiGo: byggnadsvård

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning s. 3

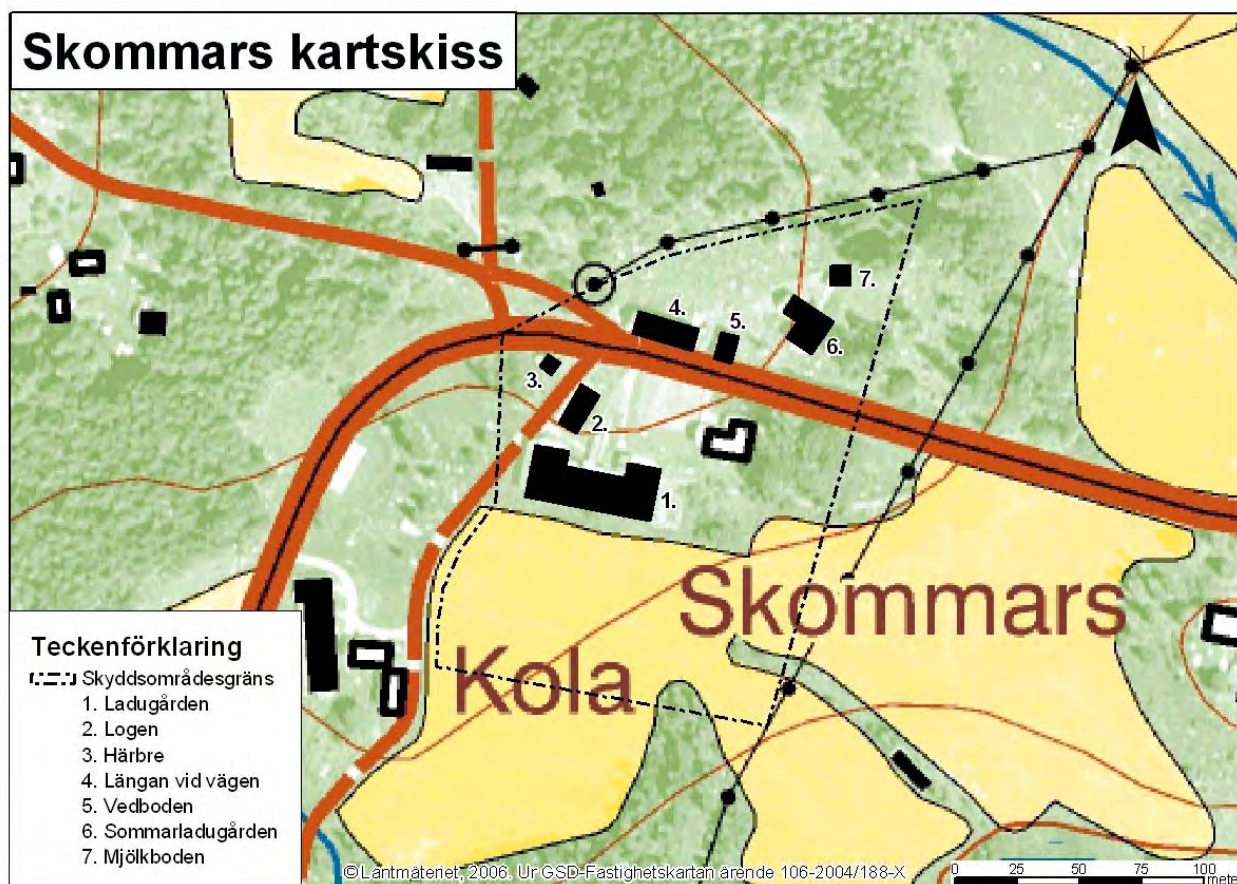
Administrativa uppgifter s. 4

Historik, beskrivning och kulturhistorisk värdering s. 5

Bakgrund, restaureringens syfte och antikvarisk slutbedömning s. 6

Byggnadsbeskrivning och skador s. 7

Genomförda åtgärder s. 9

Situationsplan ur länsstyrelsens byggnadsminnesutredning.

SAMMANFATTNING

Byn Grängsbo ligger efter sjön Grängens nordvästra strand, knappt en mil från Alfta centralbygd i Ovanåkers kommun. I byns centrala del ligger Skommars. Gården består i dag av ett bostadshus och ett stort antal ekonomibyggnader tillhörande det jordbruk som har bedrivits på gården. Utmärkande är den stora ladugården kombinerad med bostadsdel som uppfördes efter ritningar (daterade 1912) av den lokale byggmästaren Jonas Holm.

Den 7 maj 2015 beviljade Länsstyrelsen Gävleborg en ansökan om byggnadsvårdsbidrag (dnr 434-1653-15) gällande logens tak. Eftersom Skommars är byggnadsminne skrevs också ett tillstånd till ändring (dnr 432-3212-15). Under 2015 lades taket om från tegel till galvaniserad pannplåt.

Arbetena påbörjades den 28 augusti 2015 med ställningsbygge, och under september genomfördes takarbetet. En slutbesiktning utfördes den 28 september 2015.

Arbetena utfördes av Peter Scherdin, Christer Åsentorp och Viktor Kuhles, Lassas Byggnadsvårds AB i Roteberg.

Antikvarisk medverkande var Mimmi Göllas, MiGo Byggnadsvård i Ämnebo.

Arbetena är mycket väl utförda och därmed kan byggnadsvårdsbidraget betalas ut.

Mimmi Göllas

2015-09-28

GENOMFÖRDA ARBETEN

- Rivning av befintligt tegeltak.
- Omläggning av tak till galvaniserad pannplåt.
- Byte av vindskivor.
- Invändig stagning av takås med rötskador.

AVVIKELSER FRÅN PLANERADE ARBETEN

Inga avvikelser har noterats.

ANTI-KVARISK SLUTBEDÖMNING

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Fastighetsägare

Karin Persson, c/o Ove Persson,
Grängsbo 830, 828 95 Viksjöfors

Foto

Mimmi Göllas, MiGo Byggnadsvård, där annat
inte anges

Länsstyrelsens handläggare

Anna Westin, Kulturmiljö,
Länsstyrelsen Gävleborg, 801 70 Gävle

Rapportkorrektur och bearbetning

Smens översättning & språkgranskning,
Rundsvägen 28, Smens, 828 94 Edsbyn
genom Margareta Krause

Entreprenör

Lassas Byggnadsvård, Rotebergsvägen 211a,
828 34 Edsbyn, genom Peter Scherdin,
Christer Åsentorp och Viktor Kuhles

SÄNDLISTA

Karin Persson, c/o Ove Persson,
Grängsbo 830, 828 95 Viksjöfors

Antikvarisk medverkan

MiGo Byggnadsvård, Ämnebo 2540,
820 40 Edsbyn genom Mimmi Göllas

Anna Westin, Kulturmiljö,
Länsstyrelsen Gävleborg, 801 70 Gävle

Lassas Byggnadsvård – PDF-fil via e-post

Besiktningssunderlag

2012-04-23 MiGo

Länsstyrelsens beslut

2015-05-07 dnr 434-1653-15

2015-05-08 dnr 432-3212-15, tillstånd till
ändring av takmaterial

Antikvarisk medverkan

1. 2015-09-01
2. 2015-09-04
3. 2015-09-11
4. 2015-09-28 Slutbesiktning

Slutrapport

2015-09-28 MiGo

HISTORIK, BESKRIVNING OCH KULTURHISTORISK VÄRDERING

Byn Grängsbo ligger efter sjön Grängens nordvästra strand, knappt en mil från Alfta centralbygd i Ovanåkers kommun. I byns centrala del ligger gården Skommars. Gården består i dag av ett bostadshus och ett stort antal ekonomibyggnader tillhörande det jordbruk som har bedrivits på gården. Utmärkande för anläggningen är den stora ladugården, med djurstallar kombinerade med bostadsdelar, som uppfördes efter ritningar (daterade 1912) av den lokale byggmästaren Jonas Holm. Ladugården är mycket välbevarad in- och utvändigt och byggnadsminnesförklarades därför år 2006 tillsammans med den timrade logen och härbret på den södra sidan byvägen, och på den norra sidan även uthuslängan, vedboden, sommarladugården och mjölkboden.

Ladugården är en mycket stor volym där flera byggnadsfunktioner inrymdes under samma tak, med den fördelen att människorna under arbetet inte behövde gå utomhus för att förflytta sig mellan sysslorna. Även om väggarna i vissa delar är timrade (t.ex. djurstallarna) byggdes ladugården i en mer virkesbesparande stolpkonstruktion som möjliggjordes när sågarna hade utvecklats och kunde producera fasspontpanel. Trots att det är en ekonomibyggnad har dekorationer som krysspröjs i vissa fönster tillförts.

Även om den nya ladugården även innehöll ett loggolv för tröskverk finns den gamla timrade logen från 1800-talet kvar på den plats där den var i bruk sist. Logen är viktig i gårdsmiljön p.g.a. sin storlek och framskjutna placering som gör den synlig från genomfartsvägen som passerar alldeles nära logen. Det inskurna året 1849 inne på en mellanvägg är ett troligt byggnadsår.

KULTURHISTORISK VÄRDERING OCH GÄLLANDE SKYDD

Gården Skommars är byggnadsminne sedan 2006 och skyddas därmed genom särskilda bestämmelser.

BAKGRUND, RESTAURERINGENS SYFTE OCH ANTIKVARISK SLUTBEDÖMNING

BAKGRUND

Redan 2012 började processen med att få skadorna på logen åtgärdade. Arbetena skulle påbörjas 2013 men flyttades fram till 2014 (dnr 434-4707-12) p.g.a. tidsbrist. Under 2014 lades tegeltaket om på logens skärmtak och stommen lyftes och rätades.

Den 7 maj 2015 beviljade Länsstyrelsen Gävleborg en ansökan om byggnadsvårdsbidrag (dnr 434-1653-15) gällande logens tak. Eftersom Skommars är byggnadsminne skrevs också ett tillstånd till ändring (dnr 432-3212-15). Under 2015 lades taket om från tegel till galvaniserad pannplåt.

Arbetena påbörjades den 28 augusti 2015 med ställningsbygge, och under september genomfördes takarbetet. En slutbesiktning utfördes den 28 september 2015.

Arbetena utfördes av Peter Scherdin, Christer Åsentorp och Viktor Kuhles (yrkespraktikant), Lassas Byggnadsvård AB i Roteberg.

Antikvarisk medverkande var Mimmi Göllas, MiGo Byggnadsvård i Ämnebo.

RESTAURERINGENS SYFTE

Målsättningen var att ge logen ett tätt tak. För att minska underhållet på en så hög byggnad ersattes teglet med pannplåt.

Målsättningen med det antikvariska uppdraget var att beskriva arbetsprocessen och dokumentera genomförda arbeten.

AVVIKELSER FRÅN PLANERADE ARBETEN

Inga avvikelser noterades.

ANTIQUARISK SLUTBEDÖMNING

Arbetena är mycket väl utförda och därmed godkända för utbetalning.

BYGGNADSBESKRIVNING OCH SKADOR

Logen har en timrad stomme i två våningar. Stommen är utvändigt rödfärgad. Det finns flera luckor och ett fönster för insläpp av ljus och luft. Under gavel D står logen på en syllram och trästolpar, medan gavel A vilar på stenfundament.

Tak

Spånen på västra takfallet är handspäntade och 50-52 centimeter långa (svåra att mäta då de är nötta nedtill). Det finns inga spår av färg eller någon bestrykning. Spånen är lagda i tre lager från vänster till höger med knivsidan ner. Spiken är 2 ½-tums klippspik.

På östra takfallet (mot gårdstunet) ligger ett hyvlat spåntak på ungefär två tredjedelar av takfallet. Spånen är 52 centimeter långa. Det hyvlade spånet har lagts över det äldre späntade som en lagning.

På nocken finns äldre nockbrädor från spåntakstiden kvar.

Tegelpannorna var stämplade med Hästbo (tegelbruk i Torsåker, Gästrikland). Pannorna var 42 cm långa, 28,5 cm breda och med en klacklängd på 4,5 cm. Pannorna hängde på en bärläkt, medan ströläkt saknades. Läkten var 3,5 x 2,5 cm och klingsågad. Läkten var spikad med 4 tums blank trådspik.

De nedre vindskivorna dokumenterades eftersom de troligen hör samman med spåntaket, medan den övre vindskivan och vattbrädan är från tegeltaketsläggning.

De nedre vindskivorna var 2 cm tjocka och 30,5 cm breda. De var hyvlade på framsidan och ramsågade på baksidan.

SKADOR

- Taket läckte och p.g.a. byggnadens höga höjd var underhållet med byte av trasiga takpannor eftersatt.
- På två ställen var takåsarna rötskadade efter läckande takpannor.

BYGGNADSBESKRIVNING OCH SKADOR

2012-04-23: Trösklogen med tegeltak.

2012-04-23: Teglet gick ut över vindskivorna så att vattbräddor inte behövdes.

De nedre vindskivorna var kapade nedtill i olika vinklar.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

Åtgärder som har genomförts inom den entreprenad som den antikvariska medverkan har omfattat redovisas nedan.

- Befintligt tegeltak revs och kasserades liksom underliggande bärläkt.
- Befintliga vindskivor togs ned för dokumentation och kasserades sedan.
- Två stöttor sattes upp under en takås på västra takfallet för att få upp en svacka och stödja åsens bärkraft eftersom den var skadad av röta.
- Ny plåtläkt (1 tums reglar) skruvades på det befintliga undertaket.
- Ny galvaniserad pannplåt passades in och skruvades fast i läkten.
- Nya galvaniserade vattplåtar lades mellan plåttaket och ut över vindskivorna. Plåtarna har ett litet, nätt omvik över vindskivan.
- Nya vindskivor med bandsågad baksida och maskinhyvlad framsida spikades fast med återanvänd klippspik.

Vindskivorna handhyvlades inte eftersom de snart kommer att nötas av vinden och spåren efter hyveln därmed inte blir synliga.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-01: Arbetena har precis börjat med att åtgärda tegeltaket på logen.

2015-09-01: Teglet såg bra ut med få frostsprängda pannor. Underliggande spån är slitna.

Spånen är handspäntade och 50-52 centimeter långa (svåra att mäta då de är nötta nedtill). Det finns inga spår av färg eller någon bstrykning. Spånen är lagda i tre lager från vänster till höger med knivsidan ner. Spiken är 2 ½-tums klippspik.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-01: En ordentlig läcka hade orsakat röta i bakomliggande takås.

2015-09-01: På insidan ser åsen fin ut, men rötan har gått in i stocken ovanifrån. Det fanns även en fläck på andra takfallet där fukt gått igenom vid brytningen, men det är oklart hur stor den skadan är.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-01: Tegelpannorna är stämplade med Hästbo (tegelbruk i Torsåker, Gästrikland). Pannorna är 42 cm långa, 28,5 cm breda med en klacklängd på 4,5 cm.

2015-09-01: Pannorna hängde på en bärläkt medan ströläkt saknades. Läkten var 3,5 x 2,5 cm och klingsågad. Läkten var spikad med 4 tums blank trådspik.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-04: Vindskivorna är av intresse eftersom de nedre skivorna troligen är gamla. De övre tillkom med tegeltaket.

De nedre vindskivorna är 2 cm tjocka och 30,5 cm breda.

2015-09-04: De övre vindskivorna har täckt de undre, och den skyddade delen har kvar rester av vit färg som berättar att vindskivorna på tidigt 1900-tal har varit vita.

I ett hörn där det överlappat i brytningen syns ytan som inte har varit påverkad av väder och vind. Med största sannolikhet har vindskivorna haft en hyvlad sida utåt.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-04: Baksidan visar ramsågsspår. Brädorna är ganska fint sågade, inte så snabbt matade, med en slät yta. En av fyra brädor på bakre gaveln C har bytts ut tidigare. Där är baksidan maskinhyvlad.

Ove, fastighetsägarens representant, berättade att man tidigare sågade vid Flaxnan där bönderna hade såg och hyvel.

2015-09-04: Den äldre vindskivan var spikad med smidd spik, 5 tum lång.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-04: På gavel A ser vindskivorna likadana ut som på gavel C, men de är i sämre kondition.

2015-09-04: Rötskador är mer omfattande på denna gavel.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-04: På en av vindskivorna på gavel A syns huggspår där man anpassat vindskivan efter bakomliggande ås.

2015-09-04: Spår av yxa.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-11: På takfallet mot väster var det två hål som hade gett skador i underliggande åsar.

2015-09-11: Hålet närmast gavel C har gett röta i underliggande sidoås. Skadan innebär ingen risk för hållbarheten eftersom den har en kort spännvidd då den vilar på röstet och en mellanvägg.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-11: Hålet närmare gavel A låg i takbrytningen. Där bär åsen över en längre spännvidd. Det var en svacka på taket precis där och därför pumpades åsen upp och stöttades underifrån.

2015-09-11: Från mellanbjälklaget står två stöttor av ordinära regler. De trycker upp åsen och avlastar den.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-11: Spännande var att det gamla spåntakets nockbrädor fanns kvar över nocken. Nockbrädorna sparades under det nya taket.

2015-09-11: Den högra nockbrädan ligger över den vänstra. Lång smidd spik eller klippspik har använts för att fästa nockbrädorna.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

På sidan mot gårdstunet (östra takfallet) ligger både hyvlat och späntat spån. Två tredjedelar av taket från gavel C hade hyvlat spån, medan en tredjedel från gavel A hade späntat spån.

Foto: Peter Scherdin.

Det hyvlade spånet ser ut att vara lagt över det gamla späntade spånet.

Foto: Peter Scherdin.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-28: Nya vindskivor spikades fast med de gamla återanvända spikarna.

2015-09-28: Vindskivorna har samma dimensioner som de tidigare med en bredd om ca 30 cm på de nedre och 15-17 cm på de övre (anpassade efter undertakets olika höjder). De nötta brädorna i takfotslådorna återanvändes, medan vindskivorna, som kommer nötas, byttes ut.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-28: Taket är omlagt på nordvästra takfallet. Här hade takfoten en banan-form eftersom väggbandet hade tryckts ut på mitten. Plåten fick nibblas för att inte tända nedtill.

2015-09-28: På gavel C har nya vindskivor med vattplåtar spikats.

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

2015-09-28: Takfoten på sidan mot gårdstunet var rakare än den andra sidans. Här hade väggbandet inte tryckts ut på mitten. Ojämheter mellan de olika takfallen, ovanför och under brytningen gjorde att plåten fick nibblas nedtill för att inte tända. Mindre riktningar gjordes, men fortfarande går taket i vågor horisontellt.

2015-09-28: Nöjda med färdigt arbete:
Viktor, Peter och Christer.